

Fyrirkomulag kosninga til Þjóðþingsins í Austurríki

Samsteypustjórn Jafnaðarmanna og Þjóðarflokksins í Austurríki sundraðist sumarið 2008 á miðju kjörtímabili og verður efnt til kosninga hinn 28. september. Af því tilefni verður í þessari greinargerð farið yfir kosningakerfið í Austurríki og prófað að beita því á Íslandi.

Stjórnskipan Austurríkis

Austurríki telst ekki lengur stórt ríki. Það er nú með um 8,3 milljónir íbúa eða ámóta og Svíþjóð. Engu að síður er því skipað sem sambandsríki níu allsjálfstæðra fylkja eða landa eins og þau eru nefnd að þýskum sið. Öll stjórnskipan tekur mið af þessu. Meginlöggjafinn er kosinn beinni kosningu í sambandsríkinu í heild og kallast „Nationalrat“ í stjórnarskrá Austurríkis eða „Þjóðarráð“ en verður hér fremur nefnt *Þjóðþing*. Lagafrumvörp sem samþykkt hafa verið á Þjóðþinginu fara fyrir e.k. samráðsþing fylkjanna sem nefnist „Bundesrat“ á þýsku, eða *Sambandsráð*, og er það sama nafnið og notað er um hliðstæðuna í Sambandslýðveldinu Þýskalandi. Staðfesti Sambandsráðið ekki lagafrumvarp fer það aftur til Þjóðþingsins sem þá hefur síðasta orðið.

Hér verður ekki rætt nánar um þessa stjórnskipan en sjónum beint að því hvernig staðið er að kosningum til Þjóðþingsins. Þannig verður t.d. ekki fjallað um fyrirkomulag kosninga til fylkisþinganna sem er nokkuð breytilegt frá fylki til fylkis.

Kjördæmaskipan og skipting þingsæta

Þingsæti á Þjóðþinginu eru 183 að tölu. Þeim er að nafninu til skipt upp á milli fylkjanna í beinu hlutfalli við íbúatölu þeirra og síðan aftur innan fylkjanna á milli 43 kjördæma með sama hætti. Þessi uppskipting er endurskoðuð að loknu hverju almennu manntali sem gert er á tíu ára fresti. Uppskiptingin fer fram með reglu stærstu leifa. Við síðustu kosningar árið 2006 komu frá 7 til 36 þingsæti í hlut hvers fylkis. Breytileikinn í þingsætatölu kjördæmanna var einnig mikill; allt frá 1 sæti til 8. Endurspeglar þetta mikinn stærðarmun á fylkjunum og ekki síður á kjördæmunum. Hluti kjördæmissætanna kemur til jöfnunar milli flokka að kosningum loknum, fyrst innan fylkjanna og síðan á sambandsvísu. Skipting þingsæta milli kjördæma felur aðeins í sér hámark á tölu þeirra sæta sem skipuð verða frambjóðendum af framboðslistum í kjördæmunum. Hliðstætt á við um skiptinguna milli fylkjanna. Af þessum sökum er hér hafður sá fyrirvari að uppskipting þingsætanna sé aðeins „að nafninu til“. Þetta skýrist betur síðar í þessari umfjöllun.

Athyglisvert er að uppskipting þingsætanna fer eftir íbúatölu, ekki kjósendatölu. Þannig má segja að börn og unglingar undir kosningaaldri hafi viss áhrif á skipan Þjóðþingsins, með því að barnmörg fylki eða kjördæmi hafa meira þingvægi en hin, enda þótt munurinn sé vitaskuld lítill. Tilvísun til íbúatölu er ekki hárrétt. Réttara er að tala um tölu austurrískra ríkisborgara. Þetta skiptir nokkru máli þar sem hlutfall erlendra íbúa í Austurríki er hátt, um eða yfir 10%. Það á sér sögulegar skýringar (tilvist hins Austurrísk-ungverska keisaradæmis) en er ekki síður afleiðing af þeim miklu þjóðflutningum sem hafa verið um alla Evrópu á liðnum árum.

Austurrískir ríkisborgarar búsettir erlendis hafa kosningarrétt eftir vissum reglum. Teljast þeir til þeirra kjördæma þar sem þeir áttu síðast búsetu eins og er að íslenskum kosningalögum. Austurríkismenn utanlands hafa með sama hætti áhrif á skiptingu þingsæta þar sem þeir teljast til íbúa í viðkomandi kjördæmum þegar þingsætum er skipt.

Austurríkismenn öðlast kosningarrétt við 16 ára aldur en kjörgengi 18 ára. Þessi aldursmörk hafa verið lækkuð frá kosningunum 2006. Hér á landi miðast hvort tveggja við 18 ára aldurinn.

Framboð og persónuval

Flokkar bjóða fram raðaða lista í hverju kjördæmi, auk þess raðaða fylkislista og að lokum raðaða alríkis- eða sambandslista. Einstaklingar geta ekki boðið sig fram, aðeins samtök. En slík samtök þurfa ekki að mynda flokk í skilningi laga þar um. Einstaklingar geta því auðveldlega skapað um sig samtök, enda þarf ekki marga meðmælendur til að unnt sé að leggja fram framboðslista. Lágmarkstala meðmælenda í hverju fylki er frá 100 til 500 eftir stærð fylkjanna.

Hvernig þingsæti skiptast í kjördæmis-, fylkis- og alríkisæti er ekki ákvarðað fyrir kosningar heldur ræðst það af kosningaúrslitum hverju sinni. Kjósendur velja á milli flokka en geta auk þess merkt við einn af frambjóðendum þess flokks í sínu kjördæmi sem þeir styðja. Atkvæði sem þannig eru greidd einstökum frambjóðendum kallast *forgangsatkvæði* (á þýsku „Vorzugsstimmen“). Með sama hætti geta kjósendur greitt einstökum frambjóðendum á fylkislistum forgangsatkvæði, en þetta persónuval kjósenda nær ekki til alríkislistanna. Kjósendur geta að öðru leyti ekki haft nein áhrif á röð frambjóðenda.

Prefaldur frambjóðandi

Núverandi kanslari Austurríkis („Bundeskanzler“) og þáverandi foringi Jafnaðarmanna (SPÖ), *Alfred Gusenbauer*, var við kosningarnar 2006 efstur á lista flokks síns í kjördæminu *Mostviertel* í fylkinu eða landinu *Neðra-Austurriki*. Jafnframt var hann efstur á fylkislista flokksins þar. En hann var líka í framboði á alríkislista Jafnaðarmanna og auðvitað í efsta sæti.

Vitaskuld náði hann kjöri í öllum tilvikum og gat því valið um eitt af þremur þingsætum. Hann kaus að sitja á þingi fyrir kjördæmi sitt, en sat þar reyndar ekki lengi. Eftir að hann varð kanslari sagði hann af sér þingmennsku, en ráðherrar mega ekki sitja á þjóðþinginu.

Hið fjölþætta framboð Gusenbauers er dæmigert fyrir forystumenn í austurrískum stjórnmálum. Þeir tróna gjarnan í efstu sætum á þremur stöðum.

Úthlutun þingsæta

Þingsætum er úthlutað í þremur meginskrefum. Lykilatriði í úthlutuninni eru svonefndar *fylkistölur* (á þýsku „Wahlzahl“) sem reiknaðar eru út sérstaklega fyrir hvert fylki.¹ Fylkistala er tala gildra atkvæða í fylkinu deilt með tölu þingsæta sem fylkinu er skammtað við fyrrgreinda uppskiptingu þingsæta. Útkomutalan er síðan hækkuð upp í næstu heiltölu fyrir ofan. Þetta er meðaltala atkvæða að baki þeim þingsætum sem reiknuð hafa verið fylkinu. Þessar fylkistölur eru ámóta stórar í öllum fylkjunum, sem aftur endurspeglar hið aðstefnda jafna vægi atkvæða óháð fylkjum og kjördæmum. Aftur skal lögð áhersla á það að uppskiptingin í kjördæmi kemur minna við sögu við úthlutun þingsæta en t.d. hér á landi. Þetta sést m.a. á því að fylkistölurnar eru ekki reiknaðir sérstaklega fyrir hvert kjördæmi – eru sem sagt ekki aðskildar „kjördæmistölur“ – heldur gildir fylkistalan sameiginlega fyrir öll kjördæmi innan fylkisins.

Í *fyrstu úthlutunarhrinunni* er deilt út kjördæmissætum. Þá er aðgætt hve oft fylkistala viðkomandi fylkis gengur upp í atkvæðatölu flokkanna í viðkomandi kjördæmi. Þessar útkomutölur hafa verið nefndar *þingsætahlutar* á íslensku, en þeim er ekki gefið nafn í austurrísku kosningalögunum. Sætum er síðan úthlutað sem nemur heiltölupartinum af þingsætahlutunum. Segjum t.d. að fylkistala sé 25.000 (sem er ekki fjarri fylkistölunum við síðustu kosningar) og að listi hafi fengið 70.000 atkvæði í einhverju kjördæmi í fylkinu. Þá reiknast listanum þingsætahluturinn $70.000/25.000=2,8$ sem gefur 2 kjördæmissæti í þessu fyrsta skrefi. Listinn „borgar“ fyrir þau $2 \times 25.000 = 50.000$ atkvæði. Hvort afgangurinn, 20.000 atkvæði, skilar flokknum einhverju kemur í ljós í næstu hrinu.

Frambjóðendur eru valdir af listunum í kjördæmunum í þeirri röð sem þeim er stillt upp, nema forgangsatkvæðin leiði til annars. Það gera þau ef frambjóðandi hefur fengið slík atkvæði sem nema annaðhvort helmingi fylkistölunnar – í tilbúna dæminu svarar það til a.m.k. 12.500 forgangsatkvæða

¹ Í stað þess að nota beina þýðingu, sem væri „kosningatala“, er hér myndað orðið *fylkistala* með hliðsjón af hugtakinu „kjördæmistölu“ í kosningalögunum frá 1987 sem er samsvarandi merkingar.

– eða a.m.k. sjöttungi þeirra atkvæða sem listinn fær í viðkomandi kjördæmi – sem í dæminu nemur $70.000/6=11.667$ forgangsatkvæðum. Þar sem seinna viðmiðið er hér lægra ræður það því hvort forgangsatkvæði greidd frambjóðendum flokksins hafa áhrif eða ekki. Frambjóðendur, sem ná þessu lágmarksfylgi persónulegra atkvæða, fá „forgang“ að þeim sætum sem listinn fær og fer fyrsta sætið til þess frambjóðanda sem flest hefur forgangsatkvæðin o.s.frv. Þau sæti sem þá kunna að vera eftir ganga til annarra frambjóðenda í þeirri röð sem þeir eru á lista flokksins en þeirri röð geta kjósendur ekki breytt að öðru leyti. Forgangsatkvæðin við síðustu kosningar, árið 2006, námu alls um 1,4 milljónum en gild atkvæði voru alls 4,7 milljónir. Forgangsatkvæðin munu ekki hafa breytt neinu um val á þingmönnum, a.m.k. ekki í þessum kosningum.² Kjósendur virðast nota forgangsatkvæðin einkum til að lýsa eindregnum stuðningi við forystulið flokks síns, og þá einkum hjá stóru flokkunum SPÖ og ÖVP. Þetta gera þeir með því að gefa efsta manni lista forgangsatkvæði sem breytir þá auðvitað engu um röð frambjóðenda. Þeir sem eru í öðrum sætum fá sjaldan forgangsatkvæði, enda gæti röð manna þá riðlast. Það vilja þessir dyggu stuðningsmenn ekki að gerist!

Í kosningunum 2006 gekk tæpur helmingur þingsætanna út í þessari fyrstu hrinu sem kjördæmissæti, eða 84 af 183 sætum. Af þeim fimm flokkum sem komust að lokum á þing náðu aðeins hinir þrír stærstu kjördæmiskjörnum mönnum.

Í *annarri hrinu* er úthlutuninni haldið áfram innan hvers fylkis og þá úthlutað af fylkislistunum.

Einungis þeir flokkar sem hafa annaðhvort hlotið kjördæmissæti í fyrstu hrinu eða náð 4% fylgi í Austurríki öllu eiga þátttökurétt í úthlutun þessara jöfnunarsæta. Úthlutunin fer fram með þeim hætti að atkvæði flokkanna sem greidd eru í kjördæmum hvers fylkis eru lögð saman. Í atkvæðasummur þessar er deilt með viðkomandi fylkistölu og sætum sem svara til heiltöluhlutans, en að kjördæmissætum frádregnum, er deilt út af fylkislistunum. Í síðustu kosningum voru 69 þingmenn kjörnir af fylkislistum með þessum hætti. Ákvæðin um forgangsatkvæði taka líka til þessara fylkissæta en þau eru enn minna notuð en á kjördæmisvísu og breyttu engu í úthlutuninni 2006. Í samræmi við það hvað úthlutun kjördæmissæta og fylkissæta er nátengd er þeim iðulega slegið saman í austurrískum kosningaskýrslum og öll nefnd fylkissæti.

Forgangsatkvæði foringja

Aftur má taka kanslarann Gusenbauer sem dæmi um það hvernig kjósendur hylla foringja með því að greiða honum forgangsatkvæði frekar en að nota þau til að róta til á framboðslistunum. Í eftirfarandi töflu koma fram atkvæði flokks Gusenbauer, SPÖ, svo og persónuleg forgangsatkvæði hans sjálfs:

Atkvæði	SPÖ	Gusen- berger	Hlutfall
Kjördæmið Mostviertel	52.183	10.407	19,9%
Fylkið Neðra-Austurríki	363.379	2.201	0,6%

Hér, eins og hjá öðrum flokkum, nota kjósendur forgangsatkvæðin fyrst og fremst til að hampa frambjóðendum í kjördæmum og í minna mæli á fylkislistum.

Þriðja hrinan, lokahnykkurinn, er ráðstöfun þeirra sæta sem enn hafa ekki gengið út í fyrri hrinunum tveimur en það voru 30 sæti í síðustu kosningum. Þessi sæti koma af alríkislistunum og eru til enn frekari jöfnunar milli flokka. Sama hindrun er á hlutdeild í alríkissætunum og varðandi fylkissætin. Skipting sætanna á milli flokkanna gerist með sama hætti og hafður er um jöfnunarsætin hér á landi. Tekið er saman heildarfylgi hvers flokks á ríkinu öllu svo og þau þingsæti sem þeir hafa fengið í hinum tveim fyrri hrinum (kjördæmis- og fylkissætin). Úthlutun sæta til flokkanna er haldið áfram með aðferð d'Hondts, þ.e. deilt er í atkvæðasummu hvers flokks með tölum sem eru fyrsta tala þegar fenginna þingsæta að 1 viðbættu, síðan að viðbættum 2 og þá 3 o.s.frv. Jöfnunarsætunum, alríkissætunum, er síðan deilt út á grundvelli hæstu útkomutalna sem fram koma við þessa deilingu. Sæti koma af alríkislistum sem flokkarnir hafa þegar stillt upp og kjósendur geta ekki breytt.

² Þessi niðurstaða er byggð á athugun höfundar á kosningatölum. Ekki hefur tekist að finna beina heimild fyrir fullyrðingunni í þeim kosningaskýrslum sem austurríska innanríkisráðuneytið birtir. Þar, eins og í sumum öðrum löndum, eru upplýsingar um breytingar kjósenda á framboðslistum mjög skornar við nögl!

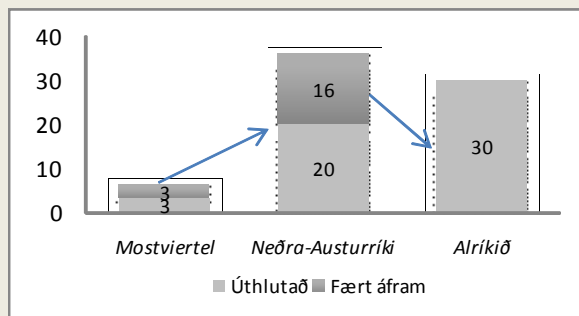
Enda þótt regla stærstu leifa komi við sögu við úthlutun kjördæmis- og fylkispingsætanna (fyrir tilstuðlan fylkistalanna) er henni í raun ekki beitt þar sem leifarnar, atkvæðastubbar sem ekki ná fullri fylkistölu, leiða ekki með beinum hætti til úthlutunar þingsæta. Hið endanlega uppgjör milli flokkanna fer fram með beitingu d'Hondts-reglu á alríkisvísu, eins og fyrr segir. Sú regla er því grundvöllur þeirra hlutfallskosninga sem er leiðarljós fyrirkomulagsins í Austurríki – allt eins og hér á landi. Það mun vart geta gerst, og gerðist alla vega ekki við síðustu kosningar, að flokkur nái að sanka að sér kjördæmiseða fylkissætum án þess að eiga fyrir þeim öllum á alríkisvísu. Hér skiptir meginmáli að þingsætin skipast því sem næst hlutfallslega rétt á milli fylkja og kjördæma. Þegar upp er staðið nær austurríska kerfið því að úthluta þingsætunum hlutfallslega rétt, sé horft fram hjá fyrrgreindum þröskuldi sem smáflokkar (með minna en 4% fylgi) komast ekki yfir og þeirri bjögun sem d'Hondts-regla veldur. Sem kunnugt er leiðir reglan til þess að stærstu flokkarnir fá einatt rétt ríflega sinn skerf á kostnað þeirra fylgisminnstu.³

Vilji flokkur gulltryggja manni þingsæti er hann settur efst eða ofarlega á allar þrjár tegundir lista: Kjördæmislista, fylkislista og alríkislista.⁴ Á hinn bóginn virðist það vera notað af flokkunum sem virðingarvottur – en líka í áróðursskyni – að setja forvígismennina efst á fylkis- og alríkislista. Sé sami maður valinn ýmist sem kjördæmiskjörinn, af fylkislista eða alríkislista má hann velja hvert þessara sæta hann þiggur. Þetta hlýtur að setja flokkana í undarlega stöðu þar sem valið stendur í raun um hvaða varamaður hins fjölkjörna tekur þingsæti.

Niðurstaðan um úthlutun sæta til austurríska Þjóðþingsins eftir kosningarnar 2006 er sýnd í 1. töflu.

Afdrif þingsæta í hrinunum þremur

Enda þótt þingsæti séu í upphafi öll eyrnamerkt einstökum kjördæmum ganga þau ekki öll út sem slík í fyrstu hrinu, þ.e. við úthlutun kjördæmissæta, heldur hríslast sum þeirra áfram og verða fyrst að fylkissætum og eftirhreytnar að alríkissætum. Sem dæmi um þetta má rekja afdrif þingsæta í kjördæmi kanslarans, Alfreds Gusenbauers.

Sex sætum er í upphafi ráðstafað til kjördæmisins. Þrjú af þeim ganga út í 1. hrinu sem eiginleg kjördæmissæti. Hin þrjú verða hluti þeirra 36 sæta sem eyrnamerkt eru fylki viðkomandi kjördæmis, Neðra-Austurríki. Af þeim næst síðan að úthluta 20 sætum af fylkislistum en afgangurinn, 16 sæti, verður hluti sætanna 30 sem er úthlutað af alríkislistum.

Allur gangur er á því í hvaða hrinu þingsætin ganga út. Í fylkinu Tíról gengu fá sæti út í 1. hrinu, t.d. ekkert í kjördæminu Innsbruck. Orsökina er bæði fámenni fylkisins (sem er þó ríflega tvöfalt fjölmennara en Ísland) en líka mikil dreifing atkvæða á flokka.

³ Í kosningunum 2006 var þessi „bjögun“ sem d'Hondts-regla veldur óveruleg: Jafnaðarmenn (SPÖ) fengu eitt viðbótarsæti á kostnað sprengiframboðsins BZÖ, sé miðað við þá úthlutun sem fengist með öðrum algengum aðferðum svo sem reglu stærstu leifa eða reglu Sainte-Laguë.

⁴ Að „gulltryggja“ er auðvitað fullmikið sagt, sérstaklega ef flokkurinn nær nú engum sætum!

	ÖVP	SPÖ	FPÖ	GRÜNE	BZÖ	Alls
	Þjóðar- flokkur	Jafnaðar- menn	Frelsis- flokkurinn	Græn- ingjar	Klofningur úr FPÖ	
Atkvæði	1.616.493	1.663.986	519.598	520.130	193.539	4.513.746
Þingsæti						
1. hrina, kjördæmissæti	36	44	2	2	0	84
2. hrina, fylkissæti	23	17	12	14	3	69
3. hrina, alríkissæti	7	7	7	5	4	30
Samtals	66	68	21	21	7	183

1. tafla: Úthlutun þjóðþingsæta í Austurríki 2006.⁵

Eins og víðar gætir pólitískrar þreytu meðal almennings í Austurríki og vanþóknunar á flokkunum. Sumir telja það bót meina að auka persónuval og taka í því skyni upp meirihlutakosningar með einhverjum hætti. Hafa þeir myndað hreyfingu þar um, „Initiative Mehrheitswahlrecht“. Meginmarkmið þessarar hreyfingar er að stuðla að því að myndaðar verði einsflokksstjórnir í Austurríki eins og í engilsaxneskum löndum. Ekki virðist endilega keppt að einmenningskjördæmum heldur er talað um að breyta því einu að við alríkisuppgjörið fái sá flokkur – eða flokkasamsteypa – sem flest fær atkvæðin skilyrðislaust hreinan meiri hluta á þingi. Svipað fyrirkomulag var lögfest á Ítalíu í lok fyrri stjórnartíðar *Berlusconis*, nokkuð sem átti efalaust að tryggja honum og hans mönnum meiri hlutann áfram. En hann féll á eigin bragði og ólívusamsteypa *Prodis* komst að vegna þessa ákvæðis. En svo missti hún meiri hlutann og fyrir tilstuðlan hins sama *Berlusconis* var aftur horfið til fyrra horfs, og nú með tilætluðum árangri.

Stjórnsýsla kosninga

Lög um kosningar til Þjóðþingsins í Austurríki eru allítarleg. Kveða þau m.a. á um framkvæmd kosninga sem er í höndum kjörstjórna og skiptir þar alríkiskjörstjórnin lykilmáli. Hún virðist vera leiðandi í allri framkvæmdinni og hafa yfirumsjón með störfum fylkiskjörstjórna og undirkjörstjórna. Fylkiskjörstjórnir úthluta kjördæmis- og fylkissætum en með vissu inngripi alríkiskjörstjórnarinnar (sem er nauðsynlegt vegna ákvæðisins um þröskulda). Alríkiskjörstjórnin úthlutar sætum af alríkislistum.

Kjörstjórnir eru að hluta til skipaðar æðstu ráðamönnum, svo sem borgarstjórum og fylkisstjórum. Innanríkisráðherrann er formaður alríkiskjörstjórnarinnar og skipar hann tvo starfandi eða fyrrverandi dómara með sér í kjörstjórnina. Að auki er alríkiskjörstjórnin skipuð sautján mönnum sem eru kosnir af Þjóðþinginu, en þó með óbeinum hætti.

Skýrslugerð um kosningar er heldur tætingsleg og ekki notendavæn en hún er helst á vegum innanríkisráðuneytisins að fengnum gögnum frá alríkiskjörstjórninni.⁶ Hvert fylki er auk þess með kosningavefsíður, ekki aðeins vegna fylkiskosninga heldur líka um hlut fylkisins í þjóðþingskosningum.

Austurríkismenn hafa stjórnlagadómstól, „Verfassungsgerichtshof“, rétt eins og Þjóðverjar. Hann hefur síðasta orðið um gildi kosninga. Ekki hefur verið kannað hvernig staðið er að kærumálum þar að lútandi.

⁵ Röðun flokkanna er sótt í opinberar skýrslur og byggist efalaust á gamalli hefð.

⁶ Höfundur hefur beinlínis rekið sig á villur í skýrslum ráðuneytisins, auk slælegs prófarkalesturs. En mistök geta orðið á bestu bæjum!

Hvernig kæmi austurríska kosningakerfið út á Íslandi?

Fróðlegt er að huga að því hvernig hið austurríska kosningakerfi gæti komið út á Íslandi og fjalla þá um leið um kosti kerfisins og galla. Ísland er ekki fylkjaskipt og því er nærtækast að hugsa sér útfærsluna eins og í einu austurrísku fylki. Reyndar má einnig líkja okkar kjördæmum við austurrísk fylki og láta alríkislista svara til landslista.

Skipting landsins í kjördæmi gæti áfram verið eins og hún er nú og verður út frá því gengið. Skipting þingsæta á milli kjördæmanna breyttist þó verulega ef farið væri að leikreglum þeirra í Austurríki. Í 2. töflu er sýnt hvernig þingsætin skiptust á milli kjördæma í síðustu kosningum að íslenskum lögum annars vegar og hins vegar með svipuðum hætti og í Austurríki. Þar sem tala íslenskra ríkisborgara eftir kjördæmum liggur ekki á lausu er ekki alfarið unnt að sýna aðferð Austurríkismanna við skiptingu sætanna á milli kjördæma, en notast er við tölu kjósenda í staðinn sem ætti að vera dágóð nálgun.

	Tala kjósenda	Skipting þingsæta			
		að íslenskum kosningalögum		og í hlutfalli við tölu kjósenda	
		Þingsæti	Kjósendur að baki hverju þeirra	Hámarks- tala þingsæta	Kjósendur að baki hverju þeirra
Kjördæmi					
Norðvestur	21.126	9	2.347	6	3.521
Norðaustur	27.888	10	2.789	8	3.486
Suður	30.597	10	3.060	9	3.400
Suðvestur	54.584	12	4.549	16	3.412
Reykjavík suður	43.775	11	3.980	12	3.648
Reykjavík norður	43.398	11	3.945	12	3.617

2. tafla: Skipting þingsæta 2007 á Íslandi að austurrískum hætti.

Hér væri vissulega um verulega tilfærslu þingsæta að ræða frá því sem íslensk kosningalög mæla fyrir um, en þá verður að hafa í huga að hugtakið „kjördæmi“ hefur aðra og veikari merkingu í Austurríki en hjá okkur. Í austurríska fyrirkomulaginu er skipting þingsæta á kjördæmi næsta merkingarlaus og hefur vart önnur áhrif en vera leiðbeinandi um fjölda frambjóðenda á framboðslistum í kjördæmunum. Hve margir teljast síðan kjörnir af þessum framboðslistum ræðst alfarið af úrslitunum, af þingsætahlutum listanna, eins og þegar hefur komið fram. Þetta skýrist enn frekar hér á eftir.

Til fróðleiks og skemmtunar er þingsætum á Alþingi úthlutað eftir þessum austurrísku leikreglum samkvæmt úrslitunum í kosningunum 2007. Þetta er sýnt í 3. og 4. töflu. Sú fyrri byggir á hlutfallslega jafnri skiptingu sæta á milli kjördæma að hætti Austurríkismanna, þ.e. þeirri skiptingu sem fram kemur í næstsíðasta dálki 2. töflu. Hin taflan, sú 4., byggir aftur á móti á þeirri skiptingu þingsæta sem íslensk kosningalög kveða á um, sbr. dálkinn í miðju 2. töflu. Segja má að í 3. töflu sé Íslandi líkt við fylki í Austurríki sem skipt er upp í kjördæmi með sama hætti og þar. Því kemur hliðstæða „fylkistölu“ þeirra Austurríkismanna við sögu sem ein tala, hér nefnd *landstala*, og er henni beitt í öllum kjördæmum við úthlutun í 1. hrinu.

Atkvæði lista	B	D	F	I	S	V	Gild atkvæði	Hámark á tölu sæta
Kjördæmi								
Norðvestur	3.362	5.199	2.432	255	3.793	2.855	17.896	6
Norðaustur	5.726	6.522	1.378	278	4.840	4.558	23.302	8
Suður	4.745	9.120	1.771	435	6.783	2.498	25.352	9
Suðvestur	3.250	19.307	3.051	1.599	12.845	5.232	45.284	16
Reykjavík suður	2.081	13.846	2.385	1.680	10.234	5.065	35.291	12
Reykjavík norður	2.186	12.760	2.216	1.706	10.248	5.928	35.044	12
Samtals	21.350	66.754	13.233	5.953	48.743	26.136	182.169	63
Landstala							2.892	
Þingsætahlutir	B	D	F	I	S	V	Alls	
Norðvestur	1,16	1,80	0,84	0,09	1,31	0,99	6,19	
Norðaustur	1,98	2,26	0,48	0,10	1,67	1,58	8,06	
Suður	1,64	3,15	0,61	0,15	2,35	0,86	8,77	
Suðvestur	1,12	6,68	1,05	0,55	4,44	1,81	15,66	
Reykjavík suður	0,72	4,79	0,82	0,58	3,54	1,75	12,20	
Reykjavík norður	0,76	4,41	0,77	0,59	3,54	2,05	12,12	
Samtals	7,38	23,08	4,58	2,06	16,85	9,04	62,99	
Kjördæmissæti	B	D	F	I	S	V	Alls	Hlutfall af hámarki
Norðvestur	1	1			1		3	50%
Norðaustur	1	2			1	1	5	63%
Suður	1	3			2		6	67%
Suðvestur	1	6	1		4	1	13	81%
Reykjavík suður		4			3	1	8	67%
Reykjavík norður		4			3	2	9	75%
Samtals	4	20	1		14	5	44	70%
Þingsæti alls	B	D	F	I	S	V	Alls	Hlutf. skipting
Kjördæmissæti	4	20	1		14	5	44	70%
Landslistasæti	3	5	3		4	4	19	30%
Samtals	7	25	4		18	9	63	

3. tafla: Úthlutun þingsæta 2007 á Íslandi að austurrískum hætti.

Í 4. töflu er samlíkingin sú að hvert íslenskt kjördæmi sé hliðstæða austurríks fylkis en landslistasætin eins og alríkissætin þar. Afleiðingin er þá sú að „atkvæðaverðið“ fyrir hvert sæti er breytilegt eftir kjördæmum, rétt eins og í fylkjunum austurrísku. Að breyttu breytanda eru viðkomandi tölur nú kallaðar *kjördæmistölur* og sýndar í töflunni. Í 4. töflu er þó eitt meginfrávik frá austurrísku fyrirmyndinni og hún er sú að skipting þingsætanna á kjördæmin, eða réttara sagt hámarkið á tölu sæta í hverju kjördæmi, er látin fara að núverandi íslenskum kosningatölum, en þeim ekki skipt með hlutfallslega jöfnum hætti eins og í 3. töflu.

Íslandshreyfingin, I-listinn, fær ekki aðgang að útdeilingu landslistasæta í þessum dæmum og gildir þá einu hvort þröskuldur í þeim efnunum er með íslenskum eða austurrískum hætti.

Atkvæði lista	B	D	F	I	S	V	Gild atkvæði	Hámark á tölu sæta
Kjördæmi								
Norðvestur	3.362	5.199	2.432	255	3.793	2.855	17.896	9
Norðaustur	5.726	6.522	1.378	278	4.840	4.558	23.302	10
Suður	4.745	9.120	1.771	435	6.783	2.498	25.352	10
Suðvestur	3.250	19.307	3.051	1.599	12.845	5.232	45.284	12
Reykjavík suður	2.081	13.846	2.385	1.680	10.234	5.065	35.291	11
Reykjavík norður	2.186	12.760	2.216	1.706	10.248	5.928	35.044	11
Samtals	21.350	66.754	13.233	5.953	48.743	26.136	182.169	63
Þingsætahlutir								
B	D	F	I	S	V	Alls	Kjörd.-tölur	
Norðvestur	1,69	2,61	1,22	0,13	1,91	1,44	9,00	1.989
Norðaustur	2,46	2,80	0,59	0,12	2,08	1,96	10,00	2.331
Suður	1,87	3,60	0,70	0,17	2,67	0,99	10,00	2.536
Suðvestur	0,86	5,12	0,81	0,42	3,40	1,39	12,00	3.774
Reykjavík suður	0,65	4,31	0,74	0,52	3,19	1,58	11,00	3.209
Reykjavík norður	0,69	4,01	0,70	0,54	3,22	1,86	11,00	3.186
Samtals	8,21	22,44	4,76	1,90	16,47	9,20	62,99	2.892
Kjördæmissæti								
B	D	F	I	S	V	Alls	Hlutfall af hámarki	
Norðvestur	1	2	1		1	1	6	67%
Norðaustur	2	2			2	1	7	70%
Suður	1	3			2		6	60%
Suðvestur		5			3	1	9	75%
Reykjavík suður		4			3	1	8	73%
Reykjavík norður		4			3	1	8	73%
Samtals	4	20	1		14	5	44	70%
Þingsæti alls								
B	D	F	I	S	V	Alls	Hlutf. skipting	
Kjördæmissæti	4	20	1		14	5	44	70%
Landslistasæti	3	5	3		4	4	19	30%

4. tafla: Úthlutun þingsæta 2007 á Íslandi að austurrískum hætti en þó misskiptu atkvæðavægi að íslenskum sið.

Sæti til jöfnunar, landslistasætin, reynast mörg; eru alls 19 í báðum gerðum útreikninganna. Það er reyndar tilviljun að talan er sú sama. En líklegt verður að telja að landslistasætin yrðu að jafnaði um þriðjungur heildarsæta að því gefnu að tala þingflokka verði áfram á sama róli og verið hefur um langt árabil.⁷

⁷ Halldór I. Elíasson prófessor reifaði ámóta aðferðafræði og hér er kynnt í þeirri víðfeðmu umræðu sem fór fram um kosningamál og kjördæmaskipan veturinn 1982–83; sjá grein í Morgunblaðinu 22. desember 1982. En hann gekk lengra hvað jöfnunarsætin áhrærir en hér er gert að austurrískri fyrirmynd. Hjá Halldóri eru þingmenn í jöfnunarsætin ekki sóttir til sérstakra landslista heldur til kjördæmislistanna allt eins og venjan hefur verið hérlendis í nær hálfa öld. Athyglisvert er að útreikningar Halldórs, sem byggðir eru á úrslitum kosninganna 1979, sýna að 43 af 60 þingsætum ganga út sem kjördæmissæti. Er það nánast sama hlutfall og fram kemur í 3. og 4. töflu.

Niðurstaða

Meginatriðin í hinu austurríska kosningakerfi, ef það væri yfirfært á íslenskan veruleika, eru eftirfarandi að mati höfundar þessarar greinargerðar:

1. Halda mætti hvort sem er núverandi kjördæmaskipan eða taka upp nýja. Kerfið sem slíkt kallar ekki á jöfnun atkvæðavægis en óneitanlega yrði yfirfærslan auðveldari og eðlilegri ef svo væri.
2. Þingsæti eru ekki einskorðuð við kjördæmi eins og hefur verið í íslenskum kosningalögum í nær hálfa öld. Í þess stað er hluti þingmanna sóttur til landslista flokkanna. Skilin milli kjördæmissæta og landslistasæta eru þó fljótandi. Þau ráðast af úrslitum kosninga hverju sinni þar eð aðeins þeir teljast kjördæmiskjörnir sem eiga fyrir heilu sæti, þ.e. fá a.m.k. jafnmörg atkvæði og nemur meðaltali gildra atkvæða deilt með þingsætatölu kjördæmisins. Á vissan hátt getur þetta auðvelað jöfnun atkvæðavægis, þar sem kjördæmunum er gefin von um talsvert fleiri sæti en þau fá í reynd.
3. Um þriðjungur þingsæta koma til jöfnunar á milli flokkanna. Það eru landslistasætin. Í útreikningunum í 3. og 4. töflu er látið liggja á milli hluta hvernig skipað er á landslistana. Í Austurríki er flokkunum gefið eindæmi um það. Landslistar voru heimilaðir hér á landi fram að kjördæmabreytingunni miklu árið 1959. Flokkunum var leyft, en þó ekki fyrirskipað, að bjóða fram landslista en þeir urðu að raða á þá af framboðslistum í kjördæmunum, en ekki með sjálfstæðum hætti eins og í Austurríki. Það er meginvandinn í kosningakerfum sem binda öll þingsæti við kjördæmi (eins og tíðkast m.a. á Norðurlöndum) hvernig eigi að ráðstafa jöfnunarsætunum til kjördæmislistanna svo vel sé. Óháðir landslistar leysa þennan vanda með því að velta honum yfir á flokkana að austurrískum hætti. Þá er það uppröðunin á framboðnum landslistum sem ræður ferðinni, ekki einhverjar reglur í kosningalögum.
4. Krafa fer víða vaxandi um að auka beri möguleika kjósenda til að hafa áhrif á röð á listum. Austurríska aðferðin um forgangsatkvæði virðist hafa ýmsa kosti svo sem þann að hún felur ekki í sér „neikvæða“ aðgerð eins og útstrikanirnar hér á landi. Jafnframt hefur hún ekki þann ókost finnsku aðferðarinnar að leiða til „stjörnudýrkunar“, en þar í landi krossa kjósendur við einn frambjóðanda og hafa um leið valið sér flokk. „Forgangsatkvæði“ er þá um leið flokksatkvæði. Hvaða leið sem farin yrði þyrfti að huga að persónuvali, ekki síst á landlistunum, en þeir yrðu þungamiðjan í skipan þingsins, yrði farið að hinni austurrísku fyrirmynd.

Vínarborg í júlí 2008, Þorkell Helgason